

BOX 5.10 TIBET

Tibet je jednou z autonomních oblastí Číny (s přibližně 3 mil. obyvateli v roce 2010) a představuje dlouhodobý problém jak v domácí politice Číny, tak i v mezinárodních vztazích. Jde o vysoko položené obrovské území (jeho průměrná výška dosahuje přibližně 4 500 m n. m.), vyplněné horami, vysoko položenými náhorními plošinami a řadou bezodtokých pánví. Ve velmi nepříznivých přírodních podmínkách se vyvinula velmi specifická kultura založená na buddhismu, v němž nejvyšším představitelem je dalajláma. Poté co Čína Tibet v roce 1950 obsadila, dalajláma přes dlouhé vyjednávání o formě autonomie země narazil na neochotu akceptovat nematerialistické pojetí života Tibetanů ze strany komunistické vlády a odešel přes vysoké průsmyky

Himaláje asi s 50 tisíci spoluobčanů do exilu. Čínská armáda po nerovném boji obsadila Tibet a již půl století realizuje politiku počínštvování Tibetu a s tím spojenou celkovou modernizací země (silnice až do Kašmíru, železnice a silnice do Lhasy aj.). S tím někteří Tibetané nesouhlasí a vystupují proti okupaci a kulturní devastaci země. Je třeba si uvědomit, že šance Tibetu na samostatnost je v současné době nemožná, neboť Tibet pro Čínu představuje klíčové strategické území zajišťující přístup přes Kašmír do spřáteleného Pákistánu (snaha o oslabení asijského rivala – Indie), do Střední Asie a také ovládnutí klíčových vodních zdrojů důležitých nejen pro Čínu, ale i celou Jihovýchodní a Jižní Asii.

v krátké době i Šanghaj. V minulosti nejvyspělejší průmyslové **Mandžusko** na severu vyniká tradičním těžkým průmyslem, hutnictvím a chemickou výrobou, kde klíčovým centrem je *Harbin*, v němž se protíná rozvojová osa Dalian–Shenyang–Fushun–Harbin s méně významnou osou jihovýchod–severozápad, propojující Čínu na dvě železniční

křižovatky sibiřské magistrály (Vladivostok–Harbin–Čita). O obrovské čínské produkci svědčí mapa na obrázku 5.20, která dokumentuje postavení jednotlivých provincií podle objemu vytvořeného HDP v třídách mld. USD a na které je místo názvu provincie uveden stát, jemuž je její HDP provincie blízký (rok 2015).

6/ Indonéský makroregion (Jihovýchodní Asie)

6.1 HLAVNÍ ZNAKY

Tab. 6.1 Základní data o Indonésckém makroregionu (2016)

Rozloha		Obyvatelstvo		Hustota zalidnění	HDP		HDP na obyvatele	Gramotnost	Střední délka života
mil. km ²	%	mil.	%	obyv./ km ²	bil. USD	%	tis. USD	%	roky M/Ž
4,5	3,3	629	8,5	140	2,2	2,9	10	91	68/74

Zdroj: CIA 2016, United Nations 2016, World Bank 2016

- Jihovýchodní Asie je *nejmenší* ze všech makroregionů, rozprostírá se na ploše 4,5 mil. km² (3 % světové souše) a dělí se na pevninskou a ostrovní část. *Ostrovní část* tvoří především stovky ostrovů Indonésie a Filipín a další ostrovy při pobřeží poloostrova.
- Velká horizontální členitost* makroregionu a velký výškový rozsah charakterizují hlubokomořské příkopy dosahující na východ od Filipín hloubek 10 830 m pod hladinou, zatímco severní hranici území uzavírá nejvyšší vrchol dosahující přes 6 tis. m n. m.
- Území se nachází v kontaktu pevninských a Tichooceánské desky, což ovlivňuje *silnou seismickou a sopečnou činnost*. Výbuch sopky Krakatoa v roce 1883 prakticky zničil stejnojmenný ostrov a ovlivnil mohutností vychrleného popela a plynů klima na celé zeměkouli. V oblasti se nachází cca třetina sopek na Zemi, což souvisí s polohou na „Tichooceánském kruhu ohně“.
- Území je silně ovlivňováno *monzunovým prouděním* vzduchu s velkým množstvím srážek v letním období a také četnými *tajfuny* devastujícími hlavně ostrovy a pobřeží pevniny. Klima je ovlivňováno občasně také jevem El Niño nad Tichým oceánem, což doprovází odlišný průběh monzunu a záplavy.
- Tropické a subtropické klima ovlivnilo také výskyt kulturních rostlin poskytujících nejrůznější koření. Když *obchod s kořením* po expanzi islámu ovládli Arabové, stalo se to jedním z impulzů velkých námořních objevů a postupné kolonizace, z počátku Španělů a Portugalců, později i dalších zemí. Většina území regionu se stala na několik staletí koloniemi evropských států.
- Makroregion obývá přes 8 % světové populace a vyniká *hustotou zalidnění*, která jej spolu s Čínsko-japonským makroregionem řadí na 2. místo mezi makroregiony –

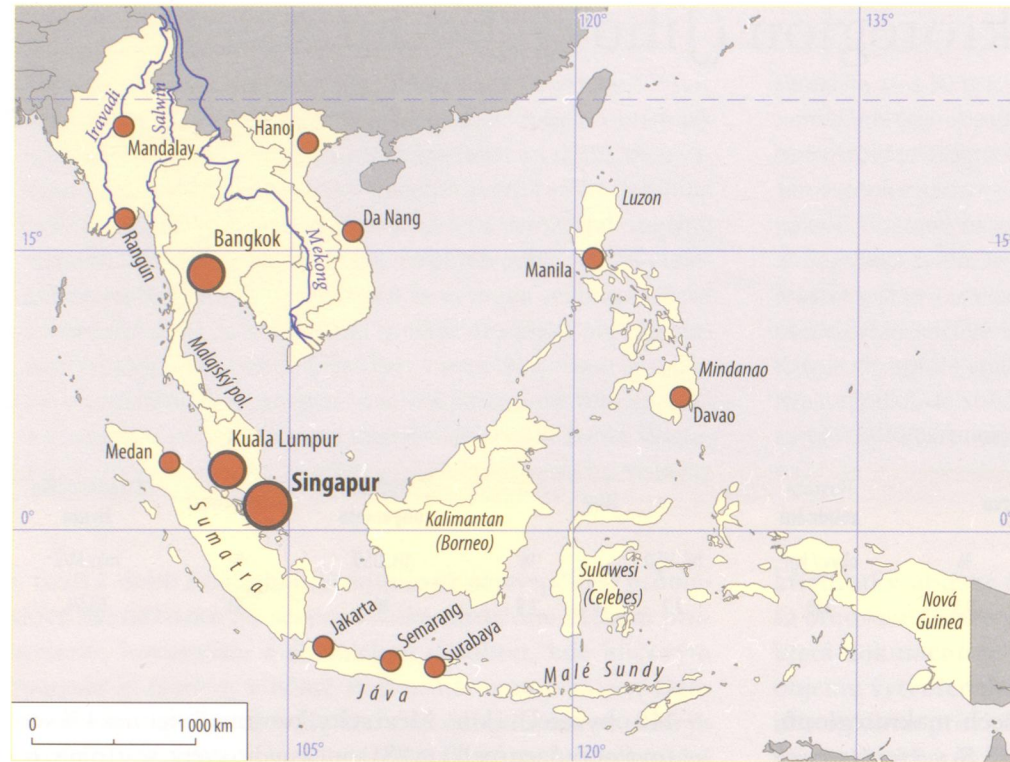
140 obyvatel na km². Mezi státy, které mají více než 1 % světové populace (celkem 23) současného světa, se v tomto regionu nachází Indonésie na čtvrtém, Vietnam na dvanáctém, Filipíny na třináctém a na dvacátém místě Thajsko.

- Jihovýchodní Asie má velmi *pestrou národnostní a jazykovou strukturu*. Uvádí se, že Filipíny a Indonésie z důvodu izolace populací na četných ostrovech koncentrují až pětinu všech jazyků, které se na Zemi vyskytují. Makroregion charakterizuje také kulturní diferenciací ovlivněná náboženstvím tradičních společností (buddhismus, hinduismus, islám, křesťanství aj.).
- Makroregion se podílí 3 % na světovém HDP a jako celek patří k málo ekonomicky vyspělým oblastem světa – HDP na obyvatele dosahuje pouze 10 tis. USD (je tak po Indickém a Africkém makroregionu nejnižší). Charakterizuje jej odlišný stupeň modernizace společnosti a hospodářského rozvoje. Patří sem jedno z dnešních globálních rozvojových jader zařazované do první vlny asijských tygrů (Singapur) a některé země zařazované do druhé vlny (Malajsie, Thajsko, Indonésie, Filipíny). Nalézají se zde i státy, které jsou teprve na počátku modernizačního procesu (Kambodža, Laos, Myanmar).

6.2 VYMEZENÍ A PŘÍRODNÍ POMĚRY

Makroregion je **vymezen** poloostrovem Zádni Indie, rozprostírajícím se mezi Bengálským zálivem a Jihočínským mořem. Jeho součástí je Malajský poloostrov a ostrovy, na kterých se rozprostírají Filipíny, Indonésie, Východní Timor a ostrovní část Malajsie.

Reliéf je tvořen horskými hřebeny stáčeujícími se z východního Himálaje na jih, které představují základní osu

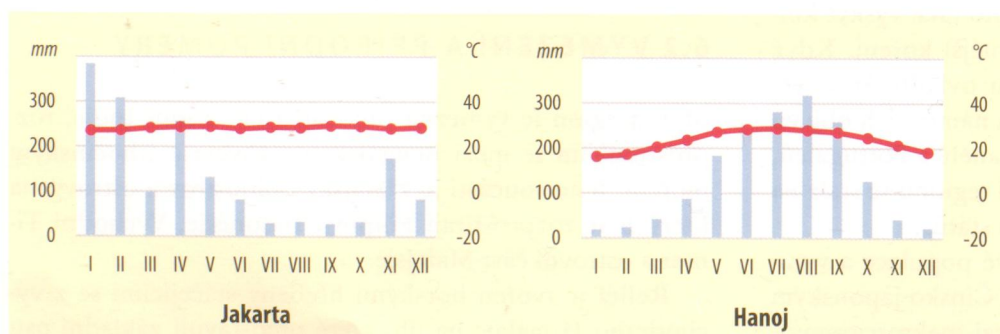
Obr. 6.1 Indonéský makroregion

jeho pevninské části (Hkakabo Rači, 5 881 m n. m.). Tento oblouk poté pokračuje již nižšími výškami Malacké šíje a navazujícími ostrovy Indonésie, kde nejvyšší vrchol Bornea (Kalimantanu) dosahuje 4 101 m n. m. (Kinabalu), a dále na Nové Guineji přes 4 884 m n. m. (Puncak Jaya). Ale i další ostrovy mají poměrně velkou dynamiku reliéfu, což spolu s tropickým zvětráváním horninového podkladu a monzunovými srážkami často ovlivňuje povodněmi a sesuvy lidská sídla, pole i komunikace. Pouze na severu ve vyšších výškách jsou hory porostlé opadavými listnatými lesy, většina území makroregionu měla v minulosti rozsáhlé stále zelené tropické lesy charakterizované velkou druhovou pestrostí a výskytem vzácných žádaných dřevin.

Pevninskou část makroregionu od severu z Číny protéká několik velkých řek (Songkoi, Mekong – box 6.1, Salwin, Irawadi), které vytváří na středním toku kaňonovitá údolí. Jsou významnými dopravními osami od jižního pobřeží do vnitrozemí. Napříč od západu k východu je však území pro

BOX 6.1 MEKONG

Mekong představuje desátý největší veletok světa a největší řeku v makroregionu. Plocha povodí dosahuje téměř 800 tis. km², délka toku 4 350 km. Je velice významnou dopravní osou, neboť svým povodím zasahuje do šesti států. Laos a Thajsko tvoří asi čtvrtinu jeho povodí. Řeka pramení ve výšce přes 5 200 m n. m. a napájí ji tající ledovce pohoří Tangla. Vrchol průtoku dosahuje řeka v letních měsících (průměrně 14,8 tis. m³ za sekundu, ale i dvojnásobek). Ústí bažinatou deltou do Jihočínského moře v šíři asi 600 km mnoha rameny. Každým rokem sedimenty řeky prodlužují pevninu do moře o 80–100 m. Mnohá ramena lemují mangrovové porosty představující velmi bohatý biotop. Poblíž řeky ležící jezero Tonlesap pomáhá zadržet povodňovou vlnu a později v období menšího průtoku vodu zase vrací zpět do Mekongu. Voda řeky se užívá na závlahy a existují plány na energetické využití.

Obr. 6.2 Klimagramy Jakarty a Hanoje

BOX 6.2 SAUEROVA TEORIE VZNIKU A ŠÍŘENÍ ROLNICTVÍ/ZEMĚDĚLSTVÍ

C. O. Sauer formuloval v roce 1952 teorii o vzniku rolnictví jako přední představitel chicagské sociologické školy na konci třicátých let 20. století (obr. 6.3). Uvádí několik nepřímých důkazů, jako je křížení dvou druhů banánovníků vyskytujících se v nížinách a horských oblastech Jihovýchodní Asie. Z donesených částí banánovníků, snad samovolně z odpadu, se kolem sídla začaly vyskytovat vzrostlé banánovníky poskytující plody bez nutnosti jejich hledání v pralese. Další plodinou zde pěstovanou cca 10 tis. let před naším letopočtem bylo taro. Na malých polič-

kách s ruční péčí se vyskytovala i rýže (jako plevel), která začala být později využívána jako hlavní plodina. Taro i rýže rostly v bahnitých či zavlažovaných plochách. V sídlech se vyskytovali zřejmě i psi, drůbež, později i prasata, která člověk živil z odpadků a která se toulala kolem sídla a možná byla jakýmsi totemovými symboly sídla či klanu této prvobytné společnosti. Muži se starali o lov ryb, přičemž se některé velmi staré techniky rybolovu v oblasti uplatňují dodnes (pasti, rostlinné jedy apod.).

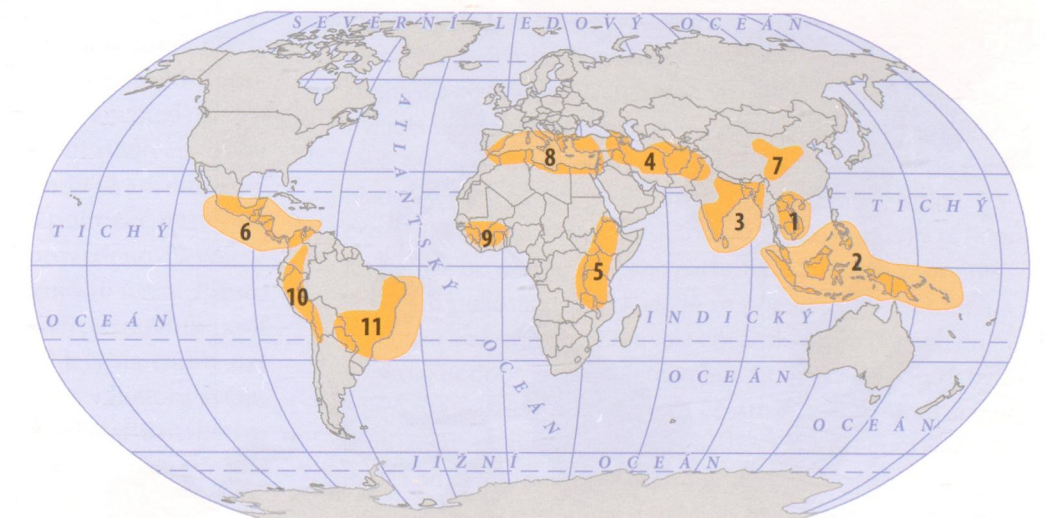
moderní dopravu téměř neprostupné, neboť se zde několikrát střídají vysoké horské hřbety s hlubokými údolím. Jen v nížinách kolem řek na středním a horním toku řek byly větší oblasti obdělávané orné půdy. Rostoucí počet obyvatel nutil společnost využívat stále větší území, takže dnes pokrývá tropický deštný les méně než polovinu původní rozlohy. Také se začalo ve velkých objemech těžit a exportovat cenné tropické dřevo. Intenzita úbytku tropického lesa je větší než v Amazonii, což v Jihovýchodní Asii ovlivnilo výrazný úbytek a vyhubení řady živočišných druhů.

Oblast charakterizuje monzunové podnebí spojené s vydatnými srážkami (2 tis. mm za rok na východě a až 8 tis. mm za rok na západě), které ovlivňují vysoký stupeň eroze odlesněných ploch a odnos materiálu do nížin, delt řek a okrajových moří. Podmáčený terén prudkých svahů ohrožují sesuvy půdy, které spolu se záplavami představují hlavní přírodní rizika pevninské části makroregionu. Svahy horských údolí generace rolníků využily na mnoha místech k terasování. To jednak zabraňuje erozi při velkém objemu

srážek v této oblasti, jednak zadržuje vodu v krajině, takže terasová pole mají několikrát účinek.

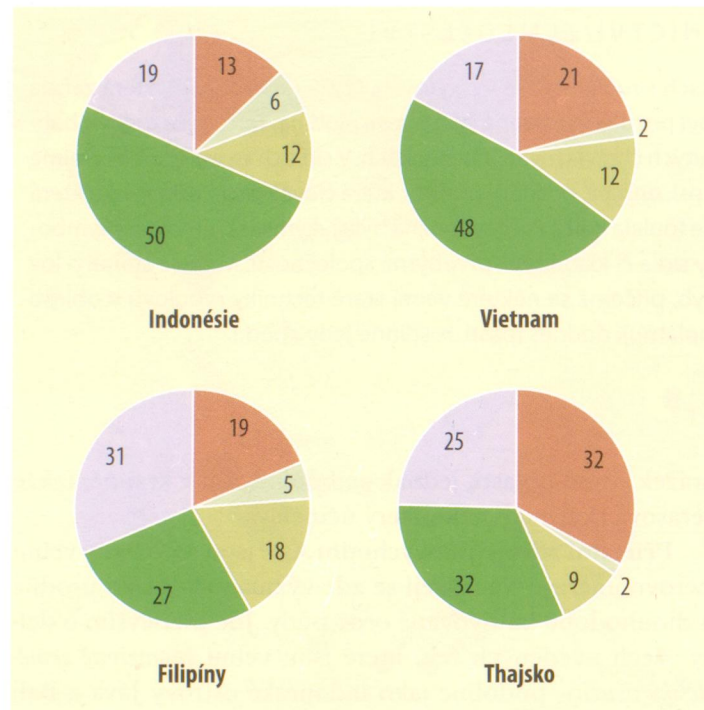
Přírodní zdroje Jihovýchodní Asie jsou rozloženy velmi nerovnoměrně. Nacházejí se zde významné oblasti úrodné a dlouhodobě kultivované orné půdy. Jde především o delty všech uvedených řek, které jsou velmi intenzivně zemědělsky využity, podobně jako indonéské ostrovy Jáva a Bali či filipínský ostrov Luzon, kde hustota zalidnění přesahuje 2 tis. obyvatel na km². V nižších polohách se produkuje a exportuje světově významný podíl produktů z plantáží. Spolu s úbytkem rozlehlých ploch tropického lesa (v posledních 30 letech) se snížil podíl zalesněného území z 60 % na méně než polovinu. Dnes je celkově využívána více než pětina území makroregionu jako orná půda, která je ovšem pod silným tlakem urbanizace a suburbanizace velkých mnohamilionových aglomerací (obr. 6.4).

Surovinové zdroje jsou poměrně významné a jejich těžba zaznamenává významný rozvoj. Jedná se zejména o černé uhlí v Indonésii, která je největším exportérem této surovi-

Obr. 6.3 Kulturní areály inovací v zemědělství podle Carla Sauera

1	Zadní Indie	5	Etiopská a Východoafrická vysočina	9	Vrchoviny Guineje a Pobřeží slonoviny
2	Velké Sundy a Malajsie	6	Střední Amerika	10	Střední Andy
3	Přední Indie	7	Sečuánská pánev	11	Brazílská vysočina
4	Íránská vysočina a Kavkaz	8	Středomoří		

Obr. 6.4 Využití území Indonésie, Vietnamu, Filipín a Thajska (2015)

ny na světě, podobně jako *niklu*, kdy Filipíny a Indonésie zauímají přední místa v těžbě na světě a podílejí se 35 % na produkci této suroviny. Indonésie je dále světovým producentem *cínu* (2. místo na světě v roce 2014) a *bauxitu*. Vedle uvedených nerostných zdrojů se v Jihovýchodní Asii nacházejí také rudy železa, manganu a mědi na Filipínách. V současnosti jsou cenné především zásoby *ropy* a *zemního plynu* (kapitola 6.5).

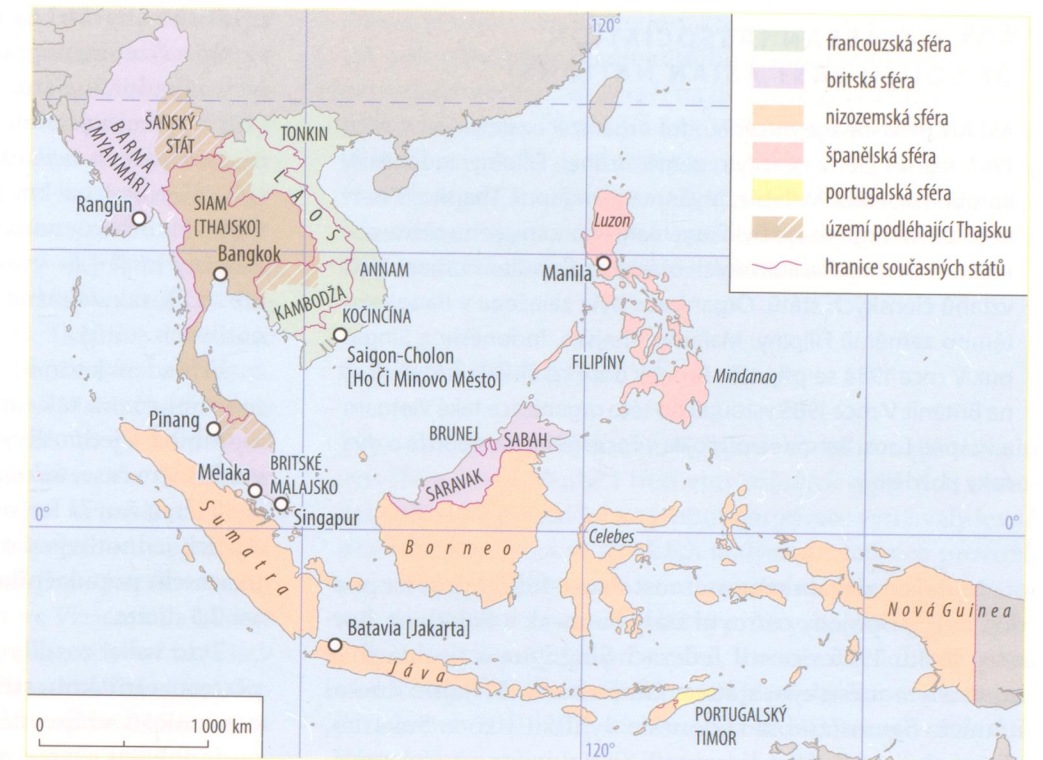
Obr. 6.5 Krajinový pokryv Indonéského makroregionu

6.3 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Historie oblasti, kde se před **příchodem Evropanů** uplatňoval významný vliv Číny, Indie a později Arabů, je složitá a pestrá. Evropané (především *Portugalci* a *Španělé*) do oblasti pronikli až v 16. století při snaze dostat se mořskou cestou na tamní *trhy s kořením*, které bylo v Evropě drahé, neboť suchozemskou cestu ovládali Arabové. Melaku, významný přístav na Malajské šíji, získali nejdříve Portugalci, které v 17. století nahradili *Nizozemci*. Spojením s Batávií na Jávě usilovali o ovládnutí obchodu s kořením a pro zajištění obchodu založili v roce 1602 Nizozemskou Východoindickou společnost. *Britové* ze stejných důvodů a imperiálních představ o globální strategii založili v Malackém průlivu město Georgetown, které někdejšímu monopolu Melaky tvrdě konkuroval v obchodě s kořením. Nakonec Britové ovládli celé Malajsko a v roce 1819 na nejzajším jihu poloostrova, na strategickém místě, založili Singapur. Ten začal fungovat jako nejdůležitější centrum celé oblasti, poskytoval významné služby lodím na cestě mezi východní a jižní Asií a byl po dlouhou dobu také přístavem britské válečné flotily (obr. 6.6).

Francie ovládla východní část poloostrova Zadní Indie (**Francouzská Indočína**) a krátce se sem vrátila ještě po vyhnání Japonců po druhé světové válce. Francouzskou Indočinu tvořily čtyři protektoráty (Tonkin, Annam, Kambodža a Laos) a jedna přímá kolonie Kočincína. Japonská okupace měla značný vliv na národně osvobozenecský boj místních národů, protože jim názorně ukázala, že i evropská mocnost může být poražena. Nastala situace podobná té v Koreji, kdy se v zemi zformovalo jednak *levicové křídlo* pod vedením Komunistické strany Vietnamu, se silným

Obr. 6.6 Sféry koloniálního vlivu v Indonéském makroregionu

vlivem čínského komunismu, a jednak *křídlo prozápadních sil*, které usilovalo o vytvoření státu s tržně orientovanou ekonomikou. USA a další země se pokoušely o zastavení trendu šíření komunistických směrů rozvoje v Zadní Indii („domino efekt“). *Konflikt* trvajícím od roku 1945 se dále protahoval až do roku 1976, kdy došlo k podrobení celého Jižního Vietnamu pod nadvládou severu. Chaos a napětí v oblasti vyvrcholilo vládou **Rudých Khmerů** v Kambodži (1975–1979), kde zahynulo při provádění čistek a násilných přesunech městského obyvatelstva (deurbanizace) na venkov asi 1,7 milionu lidí, tedy plná pětina tamního obyvatelstva (box 6.3).

Thajsko bylo jedinou zemí v makroregionu, která nikdy nebyla kolonií evropských mocností. Při rozdělení Zadní Indie mezi západ (Angličané) a východ (Francouzi) se vytvářelo v oblasti jakési *nárazníkové pásmo* mezi vlivem obou velmocí. Jeho funkci akceptovala do roku 1932 absolutistická monarchie, kterou vystřídal období politické nestability, neboť v letech 1932–1999 zde bylo provedeno 19 vojenských převratů, sestaveno 53 vlád a sepsáno 16 ústav. Přesto téměř po celou tuto dobu vládl zemi jeden panovník: král Ráma IX. (1946–2016), který se svými 70 lety na trůnu stal pravděpodobně nejdéle vládnoucím králem v historii světa.

Myanmar (Barma) byl v minulosti součástí Britské Indie, po odchodu Británie a vytvoření dvou států na indickém subkontinentu se stát osamostatnil pod názvem Barma. Od šedesátých let 20. století zde vládla velmi tvrdě armáda, která potlačovala jakýkoliv odpor četných minoritních etnik vnitrozemí (asi třetina populace země např. Šanové a Karenové) i snahy o demokratizaci společnosti. Vnitrozemí

mi bylo a je velmi zaostalé a ve špatně přístupných horách při hranici s Čínou se vytvořila oblast světově významné produkce hašiše. Po roce 2010 nastalo pozvolné uvolňování a v roce 2015 vyhrála volby opoziční strana vedená nositelkou Nobelovy ceny míru (Su Ťij), která byla před tím po mnoho let vězněna.

BOX 6.3 RUDÍ KHMEROVÉ

Rudí Khmerové se dostali v Kambodži k vládě v letech 1975–1979. Šlo o pokus extrémně levicové komunistické strany, která usilovala o návrat k tradičnímu modelu samozásobitelského rolnictví; šlo o vytvoření „revoluční agrární společnosti“. Vládnoucí strana terorizovala obyvatelstvo, vyháněla obyvatelstvo z měst, zavírala školy a obrovským násilím se držela u moci. Rudí Khmerové zakládali pracovní tábory, v nichž zahynuly statisíce lidí hladem a vyčerpáním, pouhé označení za nepřátele režimu stačilo k přímé likvidaci desítek tisíc obyvatel. Po roce 1979 se Rudí Khmerové uchýlili do skrytého partyzánského boje. V roce 1982 se znovu pokusili dostat k vládě za pomoci krále Norodoma Sihanuka a až do roku 1991 trvala občanská válka proti vládním vojskům podporovaným Vietnamem. Situace v Kambodži byla velmi komplikovaná a jednotliví účastníci se několikrát spojili proti jiným s předchozími nepřáteli (USA, král Norodom Sihanuk, Rudí Khmerové, severovietnamská armáda, partyzáni jižního Vietnamu aj.). V posledním desetiletí se situace v zemi uklidnila. V zemi vládne od roku 2004 král Norodom Sihanuni, syn Norodoma Sihanuka, který neklidnou dobu 1962–1975 strávil v exilu v Praze, kde vystudoval AMU (dodnes mluví plynně česky).

BOX 6.4 ASEAN (ASSOCIATION OF SOUTH EAST ASIAN NATIONS)

ASEAN představuje mezinárodní organizaci založenou v roce 1967, jejímiž členy jsou tyto země: Brunej, Filipíny, Indonésie, Kambodža, Laos, Malajsie, Myanmar, Singapur, Thajsko a Vietnam. Cílem organizace bylo urychlení ekonomického růstu, pokroku v sociálních a kulturních otázkách a posílení vzájemných vztahů členských států. Organizace byla založena v Bangkoku těmito zeměmi: Filipíny, Malajsie, Thajsko, Indonésie a Singapur. V roce 1984 se připojila Brunej, poté co získala nezávislost na Británii. V roce 1985 vstoupil do této organizace také Vietnam a vzápětí Laos. Barma se připojila v roce 1997 a Kambodža o dva roky později.

Malajsie získala samostatnost v roce 1957, o šest let později byly připojeny ostrovní státy Sarawak a Sabah na Borneu. Roku 1965 opustil federaci Singapur a prohlásil se nezávislým městským státem, čímž získala Malajsie dnešní hranice. Samostatnost **Indonésie** vyhlásil v roce Sukarno, vlivný nacionalistický lídr, který se stal jejím prvním prezidentem. Nizozemci se pokusili znovu získat kontrolu nad zemí; ozbrojený konflikt skončil v prosinci 1949, kdy Nizozemsko uznalo indonéskou nezávislost (viz kapitolu 6.7.2). **Filipíny** se staly samostatnými po druhé světové válce v roce 1946 (viz kapitolu 6.9.2). Posledním státem, který získal samostatnost, je Východní Timor (2002).

6.4 OBYVATELSTVO A OSÍDLENÍ

Počet obyvatel Jihovýchodní Asie *trvale a výrazně roste*, vřdyt mezi roky 1930–1995 vzrostl téměř čtyřikrát, což mezi makroregiony světa představuje čtvrtý největší nárůst. V roce 2008 se počet obyvatel pohyboval na úrovni 586 mil., v roce 2015 se přiblížil hranici 630 mil. obyvatel. V současné době se roční přírůstky obyvatel pohybují okolo jednoho procenta, a to díky poměrně *vysoké natalitě*, která je však extrémně diferencovaná. Nejvyšší je na Filipínách a Kambodži ve výši 24 ‰ v roce 2015, zatímco v Thajsku je poloviční.

Velmi vysoká je **migrace**; v letech 2011–2015 makroregion emigrací ztratil přes 1,5 mil. obyvatel, nejvíce Filipíny a Indonésie (700 tis. obyvatel) a Myanmar (500 tis. obyvatel). Naopak migračně zisková byla v tomtéž období Malajsie (450 tis. obyvatel) a Thajsko (100 tis. obyvatel). Některé státy v oblasti v minulosti organizovaly řízené migrační proudy do méně obydlených oblastí z těch hustě zalidněných. Tak tomu bylo například v Indonésii, kde téměř 60 ‰ obyvatel žilo na pouhých sedmi ostrovech. I proto tam došlo k přesunům asi 7 mil. obyvatel (v letech 1950–2001) z Jávy a Bali na řídké zalidněnou Sumatru či do Západního Irianu (Nové Guineje). Filipíny řeší problém vysokého

přírůstku obyvatel na relativně omezeném území podporováním a řízením migrace Filipínců do zahraničí – do vyspělých západních států, ropných mocností v Perském zálivu i do vyspělejších zemí v regionu (asijské tygři). Jihovýchodní Asie patří k *nejhustěji zalidněným* makroregionům světa (140 obyvatel na km²). Územní rozložení obyvatelstva je však velmi nerovnoměrné, a to jak na úrovni státní (např. Filipíny mají 4,5× vyšší hustotu zalidnění než Myanmar – tab. 6.3), tak zejména na úrovni regionální (na úrovni jednotlivých států).

Vzhledem k tomu, že počátek modernizace hospodářství se velmi různí, tak také **demografická revoluce** nastupuje a probíhá v jednotlivých státech (ale i podle jejich oblastí) v odlišném čase. *Střední délka života* u mužů v makroregionu je 68 let, u žen 74 let, ovšem při velkých rozdílech mezi státy a jejich jednotlivými oblastmi. Podobně je tomu i u dalších ukazatelů populačního chování; na ženu se rodí průměrně asi 2,5 dítěte.

Tyto velké rozdíly jsou ovlivněny bezpochyby i značně pestrá **etnickou strukturou** obyvatelstva s množstvím v minulosti vzájemně odříznutých areálů se specifickými podmínkami vývoje, stejně jako špatnou dostupností periferních horských a pralesních oblastí. Tyto podmínky jistě přispěly i ke skutečnosti, že se v makroregionu nachází plná pětina všech užívaných *jazyků* současného světa. Užívané jazyky patří do různých jazykových skupin: čínsko-tibetské (barmština, thajština, čínština), malajsko-polynéské (malajština, indonéština, filipínština). Z evropských jazyků se udržela především *angličtina*, kterou se mluví především v Singapuru a Malajsi, zčásti i na Filipínách (díky dlouhodobé správě ostrovů Spojenými státy). Různé prameny uvádějí, že v Barmě se užívá asi 100 různých jazyků, na Filipínách asi 100 a v Indonésii asi 700. Jazyková rozdílnost vedla v minulosti k nutnosti vytvořit na Filipínách umělý jazyk *pilipino* (filipínština).

Jihovýchodní Asie má kromě „domácích“ menšin v jednotlivých státech, také poměrně silné menšiny čínské, indické a bangladéšské populace. Tito imigranti ze vzdálenějších zemí vytvářejí specifické společenské struktury. **Číňané** se již od středověku formovali jako *obchodníci a řemeslníci* a představovali spíše vyšší společenské vrstvy, občas postihované pogromy, zpravidla v dobách vnitřních či vnějších nejistot. S výjimkou Singapuru mají Číňané největší zastoupení v Malajsi (téměř 25 ‰) a v Thajsku (15 ‰). **Indové** byli spíše levnou pracovní silou zaměstnávanou v oborech s velkými fyzickými nároky a v nepříjemném prostředí (sběr čaje a plodin na plantážích, fyzicky náročná práce v chemických a potravinářských provozech apod.).

Sousedství Číny a Indie svojí expanzí již od středověku ovlivňovaly populaci a kulturu makroregionu Jihovýchodní Asie. Číňané přicházeli od středověku a zakládáním obchodních osad docházelo k postupnému rozšiřování čínské menšiny. S Číňany se do těchto osad a jejich zázemí dostával

konfucianismus. Ze západu z Indie přicházela do oblasti různá etnika indická a s nimi *buddhismus a hinduismus* (asi 12. století). Proto je v současné době na území makroregionu poměrně pestrá směs kultur a náboženství související s tlakem obou zmíněných velkých zemí na původní malajské obyvatelstvo. Později se do oblasti dostal také *islám* (cca v 15. století). Ještě pozdější vlivy na náboženskou orientaci obyvatel přinesly z Evropy koloniální země – nejdříve katolické *křesťanství* (Španělé, Portugalci), po nich Nizozemci a Angličané (protestantismus). Především Thajsko a Malajsie vynikají pestrostí akceptovaných náboženství obyvateli.

Modernizace a industrializace zemí Jihovýchodní Asie vedla k rychlému procesu **urbanizace**, který se promítl nejen do růstu počtu obyvatel všech měst, ale především metropolí jednotlivých států. Tato silná urbanizace v posledním čtvrtstoletí je výsledkem *intenzivních migračních proudů* z venkova do měst. Poněkud jiný charakter měly přesuny obyvatelstva *z měst na venkov* ve Vietnamu a hlavně v Kambodži, kde byly tyto nucené emigrace součástí vládní politiky, jak prosadit politické cíle a likvidovat opozici tvořenou převážně z „nepohodlných“ vzdělanějších vrstev obyvatelstva na zaoštalý venkov. Urbanizace regionu se pohybuje v úhrnu asi na 55 ‰, ale mezi státy jsou poměrně velké rozdíly (od 20 ‰ v Kambodži po 75 ‰ v Malajsi a 100 ‰ v Singapuru).

Urbanizační proces je ve fázi růstu všech měst, nicméně metropole narůstají extrémně; počtem svého obyvatelstva vícenásobně převyšuje druhá či třetí města podle pořadí populační velikosti. Na příklad v Thajsku *Bangkok* s více než osmi miliony obyvatel (v urbanizovaném areálu dokonce 15 mil.) více než dvacetkrát převyšuje počet obyvatel v druhém největším městě. Jakarta vykazuje přes 10 mil. obyvatel (v urbanizovaném areálu 30 mil.), *Bandung* (3,5 mil.), *Surabaya* či *Medan* něco přes 2 mil. obyvatel. V Barmě se vytvořila dvojice metropolí tím, že vedle *Rangúnu* (přes 5 mil.) je metropolí vnitrozemí *Mandalay* (asi 1 mil.). Po-

Tab. 6.2 Počet obyvatel v největších městech Indonéského makroregionu (v mil. k roku 2015)

Pořadí	Název	Stát	Administrativní vymezení	Urbanizovaný areál
1.	Jakarta	Indonésie	10	30
2.	Bangkok	Thajsko	8	15
3.	Manila	Filipíny	2	13*
4.	Ho Či Minovo Město	Vietnam	8	.
5.	Hanoj	Vietnam	7	.
6.	Singapur	Singapur	6	.
7.	Rangún	Myanmar	5	.

Zdroj: Demographia 2015

Poznámka: * Manila má v metropolitním areálu 25 mil. obyvatel

dobně je tomu i ve Vietnamu, který se určitou dobu formoval jako dva státy dominantního národa v nížinách dvou nejvýznamnějších řek země; na jihu je to *Ho Či Minovo Město* (původně Saigon 8 mil.) v ústí Mekongu a na severu Hanoj (7 mil. obyvatel) na Rudé řece s blízko ležícím přístavem Hai Phong (1,7 mil. obyvatel). Charakteristickým rysem je lokace metropolí na břehy moře, resp. v ústí velkých řek zajišťujících lodní dopravu do vnitrozemí.

6.5 HOSPODÁŘSTVÍ

Jde o oblast se silným *vlivem Japonska*, které napomáhalo vytváření první, druhé i třetí vlny *asijských tygrů*. Jde o model, kdy silné investiční a výrobní korporace využívaly levné pracovní síly, která ve stovkách malých a středních provozů a továren spolupracovala se zahraničními výrobci a investory v textilním a potravinářském průmyslu, později ve strojírenství a chemickém průmyslu. V současné době se jedná o *ekonomicky relativně úspěšnou* skupinu států zaznamenávající v letech 2011–2015 *kontinuální růst HDP ve výši okolo 6 ‰*. Výjimkou je nejvyspělejší Singapur a Thajsko, kde se růst pohybuje okolo 3 ‰ ročně. Nicméně hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele je třetí nejvyšší mezi makroregiony a pohybuje se podle parity kupní síly okolo 10 tis. USD.

V Jihovýchodní Asii byly v minulosti nejčastěji produktem kromě koření *čínové rudy*. Jejich sedimentární ložiska na pevnině v Malajsi, Thajsku a Indonésii (ostrovy Bangka a Belitung) jsou již dlouho využívána, část těžby se dnes přesunula především do Malackého průlivu a těží se z podmořských nalezišť. Malajsie a Indonésie byly dlouhodobě na předních místech v těžbě (každá země asi 20 ‰ světové produkce) a ve vývozu rudy i čistého kovu do evropských a japonských přístavů. Dynamicky vzrostla produkce *niklu*, která zařadila makroregion na první místo na světě, a *černého uhlí* – od roku 2005 je Indonésie jeho největším exportérem na světě, když předstihla Austrálii. Trvalý význam má v Indonésii, Bruneji a Malajsi produkce *ropy a zemního plynu* (Petronas se stal největší korporací makroregionu). Brunejský sultán je dnes jednou z nejbohatších osob na světě, země vykazuje jeden z nejvyšších HDP na obyvatele. Rozvíjí se těžba ropy ve Vietnamu z mořského šelfu. Na pevnině se v Barmě a Thajsku těží rudy wolframu a na východním pobřeží poloostrova se nacházejí drahokamy (rubíny, safíry).

Průmysl. Domácí zpracování surovin se formuje v posledním dvacetiletí minulého století a teprve poté se objevují také základní montážní závody a rozvoj tradičních odvětví (průmysl textilní, potravinářský a spotřební). Období rozvoje průmyslu je spojeno s pojmem „*crony capitalism*“, což představuje v těchto státech těsné spojení mezi podnikateli a státní správou přidávající povolení a licence. Tento způsob modernizace zajistil základní kroky industrializace

Obr. 6.7 Ekonomický potenciál Indonéského makroregionu

založené na místních zemědělských produktech (potravinářství, export, textilní průmysl) a surovinách. Poté, kdy se zformovaly „asijské tygři“ druhé a třetí vlny (1985–2005), byl v podstatě akceptován *model japonský* a jeho deriváty přispěly k potřebám jednotlivých států Čínsko-japonského a Indonéského makroregionu.

V současnosti je v makroregionu koncentrován významný podíl *zpracovatelského průmyslu* firem z Japonska, západní Evropy a USA. Souvisí to nejen s nízkou cenou pracovní síly, ale i s menším omezením domácích firem z hlediska jejich dopadu na životní prostředí. Rozvinul se zde specifický způsob zapojení do *mezistátní dělby práce*. Jde o zadávání práce pro malé firmy oděvního, kožedělného a obuvnického průmyslu (především) z velkých globálních firem nejvyšších makroregionů, kde zpravidla sídlí hlavní vývojářská a koordinační centra. I toto je jeden ze způsobů, který generoval a generuje regionální rozvoj hlavně *metropolitních oblastí*, případně i dalších velkých měst makroregionu.

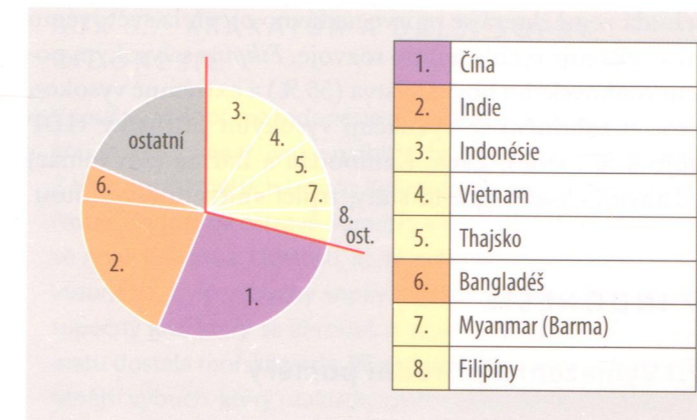
Trvalé rozšiřování plochy využívané *zemědělstvím*, tedy extenzivní cesta zvětšování produkce, je stále podstatná a děje se to na úkor tropického lesa. Významná je i intenzifikace, která v řadě zemí využila „*zelené revoluce*“, tedy aplikace kvalitního vyšlechtěného osiva, zde především rýže. Vyšlechtěné odrůdy dávají vyšší výnosy, vyžadují ovšem větší vklady do půdy (hnojiva, pesticidy, péče o půdu atd.). Ve výsledku to vede k odchodu malých farmářů. Z nich se rekrutují velké městské a příměstské *slumy*. Pokračování nárůstu rozlohy orné a zemědělské půdy ve většině zemí makroregionu vedlo k velkému *poklesu rozlohy tropického lesa*. Indonésie

v roce 1960 měla 78 % území kryto pralesem, dnes je to sotva polovina, a ještě tragičtější případ nastal na Filipínách, kde v roce 1950 pokrýval tropický prales asi 60 % území, dnes je to kolem 10 %.

Makroregion je hlavní světovou oblastí produkce *rýže*, kde se daří vypěstovat nejkvalitnější odrůdy (box 6.5). Podíl

BOX 6.5 PĚSTOVÁNÍ A EXPORT RÝŽE

Rýže je rod jednoděložných rostlin z čeledi lipnicovitých. Původ má v tropických oblastech Asie a Afriky. Je známo asi 20 druhů. Celkově rýže dodává asi dvacet procent celosvětové kalorické spotřeby populace. Rod rýže se dá rozdělit na rýži setou a rýži horskou. Rýže setá je nejrozšířenější, ale je náročná na zavlažování. Nejlepší odrůdy jsou vhodné pro vaření a obsahují vysoký podíl škrobu. Oproti tomu horská rýže není tak náročná na zavlažování a mnohde se pěstuje bez závlahy. Zrno rýže je tvarované velmi různě (odrůdy: dlouhozrná, krátkozrná, kulatozrná aj.). Světová produkce rýže stabilně stoupá, když ze zhruba 200 milionů tun neloupané rýže v roce 1960 vzrostla produkce na 650 milionů v roce 2007 a v současnosti se pohybuje kolem 750 milionů tun. K největším producentům patří Čína (25 % světové produkce), Indie (20 %), Indonésie (10 %), Bangladéš (7 %), Vietnam (6 %), Myanmar (5 %) a Thajsko (5 %). Asi 6 % světové produkce rýže je mezinárodně obchodováno. Na mezinárodním obchodě se dále podílí Vietnam (15 %) a USA (10 %), největším dovozcem je pak Indonésie, jejíž domácí produkce nestačí pokrýt spotřebu rychle rostoucího počtu obyvatel (15 % světového dovozu).

Obr. 6.8 Největší producenti rýže (2015)

na světové sklizni plodiny se pohybuje okolo 20 % a Indonésie, Vietnam a Thajsko se řadí mezi šest největších producentů (2015). Rýže odtud ve značných objemech směřuje na export do bohatých zemí (USA, Japonsko) a nazpět se vozí odrůdy méně kvalitní, levnější, cenově dostupné místnímu obyvatelstvu. Thajsko a Vietnam jsou dva největší exportéři na světě. Další klíčovou plodinou pro výživu obyvatelstva jsou *batáty* (sladké brambory) a *zelenina*. V odlehlejších oblastech se pěstuje také taro, palma ságová a další plodiny a samozřejmě i *mák* pro produkci drog. Dynamicky roste export a produkce *kakaa* (20 % světové sklizně a 2. místo Indonésie na světě) a kávy (25 % a 2. místo Vietnamu a 3. místo Indonésie v roce 2015). Třebaže se podobně jako v jiných oblastech světa spotřební nůžky mezi různými sociálními vrstvami otevírají, můžeme konstatovat, že v Jihovýchodní Asii se zásobování obyvatelstva základními potravinami vcelku daří.

Z hlediska dalších odvětví je mezinárodně významný *cestovní ruch*, zaměřený jednak na teplé písčité pláže, jednak na památky a ekoturismus, v posledních letech i na sexuální služby. Zatímco v roce 1983 celou oblast navštívilo asi 7 mil. zahraničních návštěvníků, v roce 2000 jich bylo již 30 milionů. V současnosti představuje tento makroregion jeden z nejrychleji narůstajících z hlediska počtu návštěv ze zahraničí (2015 cca 60 mil.). Tento nárůst spolu s rozvojem vyšších forem zpracovatelského průmyslu vedl k rychlému rozvoji široké škály služeb včetně mezinárodní i vnitrostátní dopravy především v pobřežních oblastech (box 6.6).

6.6 REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE

Makroregion se vyznačuje *extrémní regionální diferenciací*, a to jak kulturní, sociální, tak zejména ekonomickou. Na úrovni států je nejvýraznější polarita mezi *Singaporem* a *Východním Timorem* či *Barmou (Myanmarem)*, který vyprodukuje na jednoho obyvatele sedmnáctkrát vyšší hrubý domácí produkt. Obdobnou polaritu těchto zemí, charakterizující

odlišný stupeň modernizace společnosti a hospodářského rozvoje, sledujeme v rámci syntetických indikátorů, jakým je např. *index lidského rozvoje*, kde Singapur figuruje na 10. místě a oba uvedené státy spolu s Kambodžou o 140 míst níže. Podobné rozdíly sledujeme také u *hustoty zalidnění*, např. na Filipínách je sedmkrát vyšší než v Barmě (pomineme-li Singapur s 2. největší hustotou na světě, která je 155× vyšší). Pochopitelně ještě větší rozdíly se generují v rámci jednotlivých států, např. v Myanmaru (kumulace obyvatel na jih země a podél řeky Irawadí, resp. téměř liduprázdný sever), Laosu či Indonésii (ostrov Jáva má 110× vyšší hustotu zalidnění než Západní Nová Guinea (hustota zalidnění 10 obyvatel na km²). Do makroregionu zasahuje *globální rozvojová osa* směřující od Tokia, přes Jižní Koreu, pobřeží Číny do Singapuru (box 6.6), který podle indikátoru Global Power City Index 2015 zaujímá mezi globálními městy 5. pořadí. Samotný Singapur má HDP na úrovni Malajsie či Filipín

BOX 6.6 SINGAPUR

Opuštěný ostrov u jižního cípu Malajského poloostrova se v roce 1819 stal britským územím jako součást Východoindické společnosti. Město brzy poté převzalo vůdčí roli britského ovládnutí Jihovýchodní Asie a stalo se důležitou obchodní křižovatkou ještě zesílenou po otevření Suezského průplavu v roce 1870. Zároveň byl významnou britskou vojenskou základnou a již od počátku 20. století jedním z nejvýznamnějších světových přístavů. V roce 1963 se Singapur stal součástí Malajské federace, ale již po dvou letech se osamostatnil. Na malé ploše 708 km² žije přes 5 milionů lidí a průměrná hustota zalidnění je přes 7 tis. obyvatel na km². Uzavřením britské vojenské základny a vyhlášením samostatnosti byla země nucena přehodnotit svou hospodářskou orientaci. Soustředila se na industrializaci země, umožnila vstup zahraničního kapitálu, poskytla daňové úlevy a výhodné finanční podmínky.

Dnes je Singapur jedním z největších světových přístavů, obchodním, finančním i výrobním centrem. Řadí se po bok největších světových jadrových oblastí a je jednoznačně dominantním centrem celého makroregionu. Převažuje průmysl hutní, chemický, farmacie, výroba kaučuku, strojírenství, elektrotechnika, výpočetní technika, telekomunikační zařízení, výroba lodí, dřevozpracující a textilní průmysl. Díky obrovskému přístavu a frekventovanému letišti se spojením do celého světa je mimořádným centrem cestovního ruchu a vstupní branou do Jihovýchodní Asie. Podíl služeb na HDP přesahuje hranici 70 %. Singapur je světovou dopravní křižovatkou lodní a letecké dopravy. Navíc jeho pozici upevňuje nejen obrát přístavu (nakládky a vykládky dlouhodobě převyšuje 550 mil. tun – 3. místo na světě v roce 2015), ale také jeho levná vlajka, což je spojeno s nižšími daněmi a dalšími finančními výhodami. Levná vlajka ovlivnila velikost námořní flotily, která je svojí kapacitou pátá na světě.

a větší než Pákistán a na jednoho obyvatele zaujímá 3. místo na světě (po Lucembursku a Kataru).

Globální rozvojová osa je impulzem pro vývoj přilehlých oblastí, resp. lokálních center. Platí to zejména pro jih Malajsie. *Kuala Lumpur* již nyní patří do třetí desítky měst podle Global Power City Index (2015) a řadí se mezi tzv. Alpha World City. Městská aglomerace Kuala Lumpur, také nazývána údolí Klang, je obydlena 7 mil. obyvateli. Sídli zde největší banky v regionu, např. Bank Negara Malaysia. Mezinárodní význam má místní burza a důležitý je školský a výzkumný sektor. Dalším světovým městem je *Bangkok*, který podobně jako Kuala Lumpur náleží také do třetí desítky měst podle Global Power City Index (2015) a podle tvorby HDP zaujímá šesté místo mezi asijskými městy. Je sem koncentrována jedna polovina služeb Thajska, důležitý je i finanční sektor. Město patří k nejnavštěvovanějším na světě, ročně sem zavítá přes 15 mil. návštěvníků a bývá označováno jako „World's Best City“. Ve Vietnamu se vlivem odlišného vývoje v poválečném období zformovala dvě centra – *Ho Či Minovo Město* (nejvýznamnější průmyslové středisko země s výrazným zastoupením oborů „vysokých technologií“) a *Hanoj* se 7–8 mil. obyvatel (2015). Další urbanizované areály Jihovýchodní Asie se vyznačují spíše obrovským nakupením obyvatel než ekonomickým potenciálem, který počtu obyvatel zdaleka neodpovídá; jedná se zejména o *Žakartu* (30 mil.) a *Manilu* (13 mil. obyvatel – tab. 6.2).

Indonésie je jeden z nejlidnatějších států světa, relativně bohatá země (16. místo na světě podle HDP) s chudým obyvatelstvem, s velkými problémy územní celistvosti i národní integrace a stále vysokým podílem obyvatel žijících na venkově (45 %). *Malajsie* je země s vysokou mírou urbanizace (75 %) a střední délkou života, v níž probíhá modernizace ekonomiky – při zachování tradiční kultury i sociálně politických struktur. *Thajsko* je zemědělský stát, s dynamicky se rozvíjející ekonomikou v zázemí Bangkoku. *Vietnam*, poměr-

ně chudá země, která se teprve nedávno otevřela světovému trhu a vykazuje rychlé tempo rozvoje. *Filipíny* s vysokým podílem venkovského obyvatelstva (55 %) a extrémně vysokou hustotou zalidnění se vyznačují vysokými přírůstky HDP (okolo 6 % ročně). Laos, Kambodža a Barma (Myanmar) představují chudé agrární státy, trpící vnitřní nestabilitou.

6.7 INDONÉSIE

6.7.1 Vymezení a přírodní poměry

Indonésii tvoří 17,5 tis. ostrovů rozložených mezi asijskou pevninou a Austrálií na obrovské rozloze mezi západní Sumatrou a západní částí ostrova Nová Guinea. V severojižním směru se ostrovy rozkládají cca na vzdálenosti asi 1 tis. km. Tyto rozměry a rozdrobení státu do ostrovů (z toho asi 600 obydlených) vytvořilo velmi specifické podmínky, v nichž se Indonésie formovala a v nichž vytvářela svébytnou kulturu. *Největšími ostrovy* jsou Sumatra, Jáva, Sulawesi; k Indonésii patří i část Bornea a Nové Guineje.

Indonésie leží na živé *tektonické linii* (podsouvání Indicko-australské desky pod Eurasijskou), což ovlivnilo jednak silnou dynamiku reliéfu většiny ostrovů a jednak výskyt celé řady vulkánů, z nichž některé jsou aktivní dodnes. Před půl druhým stoletím došlo v této oblasti k velké přírodní katastrofě, když výbuch sopky *Krakatoa* (box 6.7) prakticky roztrhal a zničil nejen stejnojmenný ostrov, ale ovlivnil na několik let i celoplanetární klima. Podmořská zemětřesení vyvolávají velké vlny *tsunami*, poslední zde vzniklá katastrofa tohoto typu usmrtila v roce 2004 asi čtvrt milionu lidí, část až na vzdálených ostrovech Indického oceánu či východním pobřeží Afriky. Vliv moře a polohy na rovníku ovlivňují *monzuny* a tedy i dostatek vláhy, které přinášejí. Ta se pohybuje od 1 500 mm za rok v nížinných částech, v horách dosahují srážky 4–5 tis. mm za rok. Poměrně malé

BOX 6.7 KRAKATOA A DALŠÍ SOPKY INDONÉSIE

V současné době má Indonésie několik aktivních vulkánů, otázkou je, zda ty neaktivní v nejbližší budoucnosti znovu neožijí. Z těch nejznámějších jsou to Kelimutu na indonéském ostrově Flores, Kerinci na ostrově Sumatra a Krakatoa na malém ostrově Anak Krakatoa. Událostí, která ovlivnila zásadně život nejen Indonésie, byly výbuchy sopky Krakatoa v roce 1883. Uvolnily sopečný krb, který se zhroutil, a dovnitř se ke žhavému magmatu dostala mořská voda. Přeměna vody v páru vyvolala nejsilnější výbuch, který prakticky ostrov zlikvidoval a byl slyšet až do vzdálenosti několika tisíc kilometrů. Tyto události vedly ke smrti cca 36 tis. lidí, k úplnému zničení více než 160 sídel a dalších cca 130 bylo silně poničeno. Sérií výbuchů se do ovzduší dostalo asi 20 km³ jemných částic, které se rozptýlily ve stratosféře a ovlivnily celoplanetární klima na dobu asi 5 let (pokles celoplanetární teploty ovzduší o 1,2 °C).

kolísání teplot denních a ročních se pohybuje v rozsahu 20–28 °C a výsledkem je humidní teplé podnebí s vysokou vlhkostí vzduchu. Moře sloužilo jako prostředek pro kontakty mezi ostrovy a také jako zdroj potravy pro obyvatele nejen při pobřeží.

Ostrovy mají rozdílnou hustotou zalidnění a liší se také rozlohou „nedotčeného“ **tropického deštného lesa**. Jeho rozloha se dlouhodobě zmenšuje a tento proces se zrychluje v posledním půlstoletí (nyní asi na 60 % někdejšího stavu). Mezi ostrovy prochází tzv. *Wallaceova linie*, která rozděluje biotu (mimochoodem po Amazonii druhou nejpestřejší na Zemi) na převážně asijskou a na převážně australskou. Početná populace a rychlá industrializace jsou v současnosti *hrozbami pro životní prostředí*, jehož ochrana ovšem není vinnou chudoby a nedostatku zdrojů hlavní prioritou vlády. Indonésie je z důvodu odlesňování a ničení rašeliníšť patrně třetím největším producentem skleníkových plynů na světě. Odhaduje se, že ničením přirozeného prostředí je ohroženo v Indonésii asi 140 druhů savců, asi 15 druhů je ohrožených dokonce kriticky (orangutan sumaterský aj.).

6.7.2 Historické souvislosti

Díky dobré možnosti využívat loďní dopravy podél pobřeží a mezi ostrovy byl region již před naším letopočtem ovlivňován jak *čínskou*, tak *indickou kulturou* a obchodem s těmito oblastmi. Před 10. stoletím se na indonéských ostrovech uplatnil *buddhismus* (Sailendra) a *hinduismus* (Borobudur) v podobě okázalých velkolepých svatyní. Ve 13. století na ostrovech vzkvétalo hinduistické království, které je pokládáno za „zlatý věk“ indonéské historie. Od 13. století se začal na Sumatře a Jávě postupně prosazovat *islám*, poněkud

ovlivněný staršími místními kulty. Protože muslimská expanze bránila obchodu s orientálním zbožím (koření, hedvábí, slonovina, jadeit aj.), dorazili *portugalští mořeplavci* po obeplutí Afriky až do této oblasti (1512).

Počátkem 17. století byla založena *Nizozemská Východoindická společnost*, která po dvě století v podstatě ovládala obchod kořením s Evropou. Poté, co společnost zbankrotovala, byla rozsáhlá ostrovní oblast prohlášena za kolonii **Nizozemska** (Nizozemská Východní Indie). Koloniální éra byla spojena s pobřežím a přístavy na ostrovech, vnitrozemí se dopad nadvlády Evropanů dotýkal jen málo. Na území ostrovů byla potlačována jakákoliv snaha o vymanění z vlivu Holanďanů, nejvýraznější byl odboj islámského sultánátu Aceh na severozápadě Sumatry. Japonci se na krátkou dobu za druhé světové války zmocnili celé oblasti a po jejich porážce se nacionalistické hnutí postavilo proti opětovné nadvládě Nizozemska. Lídrem byl Sukarno a po čtyřech letech trvajících konfliktů mezi nacionalisty a nizozemskou armádou byla v roce 1949 vyhlášena Indonésie jako *samostatná republika*.

Období vlády prvního prezidenta bylo charakteristické dlouhodobým hledáním kompromisu mezi pozicemi silových složek země a populismem komunistické strany Indonésie. Když se komunisté pokusili o puč (1966) došlo k intenzivním pogromům proti komunistům a během roku bylo vyraženo mezi půl milionem až milionem obyvatel. Prezidentem se stal velitel armády generál Suharto a díky zahraničním investicím (Japonsko, USA) země zažila třicet let trvalého *ekonomického rozvoje*. Po abdikaci generála Suharta po ekonomické krizi v jihovýchodní Asii (1997–1998) došlo v zemi k demokratizaci a posílení autonomie jednotlivých regionů. Zároveň se prosadila jiná ideologie – *radikální islamismus*. Ten podniká občasně útoky na civilní cíle a tím dochází k oslabení mimořádného potenciálu pro cestovní ruch, který země má v podobě historických i přírodních specifik.

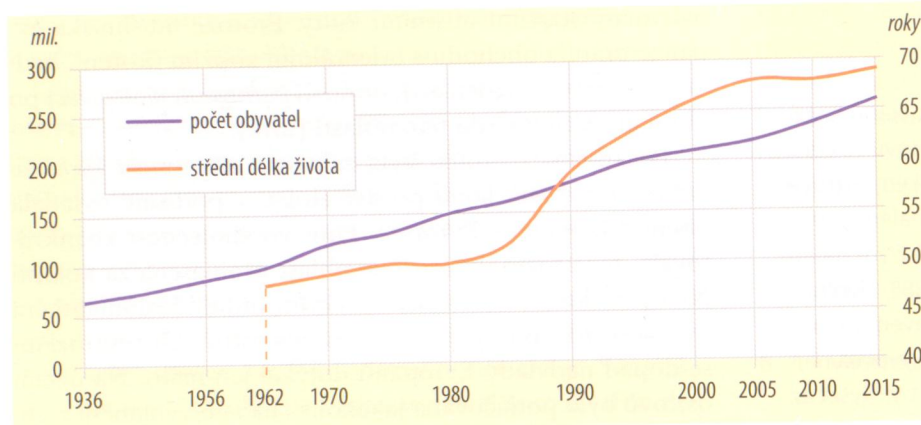
6.7.3 Obyvatelstvo a osídlení

Indonésie je 4. *nejlidnatějším státem* světa a ročně se počet obyvatel zvyšuje zhruba o tři miliony osob. Tím se vytváří jeden ze základních problémů dalšího rozvoje země – jednak je tu potřeba venkovské populace získat další půdu pro obživu početných rodin, jednak nahradit dlouhodobě ubývajících rozsah orné půdy vlivem industrializace a velmi rychlé urbanizace v první fázi, kdy rostou všechna města. *Střední délka života* se poměrně zvyšuje, ale je stále velmi nízká a dosahuje 67 let pro muže a 71 let pro ženy (obr. 6.9).

Obyvatelstvo je tvořeno původně *dvěma odlišnými etnickými skupinami* obyvatel s odlišnými jazyky – Austronésané a Melanésané, obývající spíše východní ostrovy rozlehlého státu. Dnes se na území užívá jako mateřské řeči 742 jazyků a dialektů. 55 % obyvatel země žije na ostrově Jáva, nehus-

Tab. 6.3 Základní údaje o hlavních státech Indonéského makroregionu

Stát	Rozloha	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Populační růst	Střední délka života	Urbanizace	Gramotnost	Růst HDP	HDP na obyvatele
	tis. km ² 2016	mil. 2016	obyv./km ² 2016	% 2011–2015	roky M/Ž 2016	% 2015	% 2016	% 2011–2015	tis. USD 2016
Indonésie	1 900	260	125	1,0	67/71	55	93	5,8	11
Filipíny	300	100	335	1,6	65/72	45	95	5,9	7
Vietnam	330	92	275	1,0	71/81	35	94	5,8	6
Malajsie	330	30	90	1,5	73/77	75	93	5,4	26
Thajsko	515	70	135	0,4	71/78	50	96	3,0	16
Myanmar	675	50	75	0,8	64/68	35	93	8,4	5

Obr. 6.9 Vývoj počtu a střední délky života obyvatel Indonésie v letech 1936/1962–2015

těji zalidněném (spolu s Bali), který obývají převážně *Javánci* (40 % obyvatel Indonésie), ale i jiná etnika. *Sundánci* (15 %), etniční *Malajci* a *Madurijci* jsou největšími nejávanskými etnickými skupinami. Poměrně malá je *čínská menšina* (asi 1%) se silnou ekonomickou pozicí, umožňující kontrolu nad významnou částí indonéské ekonomiky. To v historii starší i nedávné vedlo k opakovanému násilí vůči tomuto etniku, někdy i uměle vyprovokovanému pro zastření jiných problémů země. *Indonéština* (jejímž základem je malajština) je hlavním jazykem užívaným k dorozumění na všech ostrovech, ale vedle toho se užívá několik set lokálních a vzájemně nepřibuzných jazyků. Z evropských jazyků starší obyvatelé stále užívají nizozemštinu, také je dost užívaná čínština (hlavně v obchodě). Indonéská část Nové Guineje, s necelými třemi miliony obyvatel, využívá na 270 jazyků domorodých (papuánských a austronéských).

Indonésie má nejpočetnější muslimskou populaci na světě. Muslimové představují v zemi nejvýznamnější **náboženství** (asi 85 %), avšak vláda uznává dalších pět náboženství – protestantismus, římský katolicismus, hinduismus, buddhismus a konfucianismus. Ke *křesťanství* se hlásí necelých 10 % obyvatel, *hinduisté* tvoří asi 2 % (hlavně na Bali) a *buddhisté* 1 %.

6.7.4 Hospodářství

Indonésie má *největší hospodářství v makroregionu* Jihovýchodní Asie a patří do *skupiny G 20* (tedy nejvýkonnějších ekonomik současnosti). V roce 2016 dosahoval HDP 940 mld. USD (19. místo ve světě), což představovalo na jednoho obyvatele 11 tis. USD dle parity kupní síly. V letech 1989–1997 rostla indonéská ekonomika každoročně v průměru o 7 %. Poté byla země v letech 1997–1998 postižena asijskou finanční krizí; v letech 2010–2015 se přírůstek ustálil na 6 % ročně. Ještě na počátku 21. století bylo v Indonésii asi 18 % obyvatel žijících pod hranicí chudoby (v té době to bylo 1,55 USD/den) a plná polovina obyvatel pod úrovní 2 USD/den.

Indonésie je významným producentem **nerostných surovin**, jde především o ropu a zemní plyn (hlavně Sumatra a šelf Malackého průlivu) a *černé uhlí*. Pokud jde o globální zásoby uhlí, Indonésie se v současné době řadí na 10. místo na světě se zhruba 3 % z celkových prokázaných světových zásob uhlí. Těží se hlavně pro export na lokalitách jižní Sumatry a na severovýchodním Kalimantanu. Dalším důležitým produktem je *cínová ruda* a cín těžený také částečně z podmořských šelfů, důležitá je také těžba měděných, zlatých a *niklových* rud (5. místo na světě).

Představy o hospodářství země jako o zemědělsko-průmyslové struktuře jsou liché. Vždyt *služby* (byť poněkud odlišné struktury, než mají nejvyspělejší státy) se podílí asi *polovinou* na tvorbě HDP, průmysl cca 40 % a na sektor primární připadá asi desetina vytvořeného HDP. Vzhledem k nižší produktivitě práce však v *zemědělství pracuje asi 40 % obyvatel* ekonomicky aktivních. Přesto se vzhledem k rostoucímu objemu i kvalitě spotřeby Indonésie musí část potřebných potravin dovážet. Souvisí to se skutečností, že stále poměrně velký podíl zemědělců je zaměřen především na *vlastní spotřebu* a na trh je orientována produkce jen asi 60 % farmářů, samozřejmě především těch s větším rozsahem půdy.

Zemědělství zůstává hlavním sektorem zaměstnanosti. Obdělává se kolem 20 mil. hektarů, z nichž zhruba třetina se zavlažuje. Převažují drobná hospodářství; víc než polovina pracujících v zemědělství půdu nevlastní, pouze pronajímá nebo pracuje na plantážích. *Rýže*, hlavní potravina, zabezpečuje vnitřní spotřebu. Ročně se sklízí okolo 70 mil. tun, což řadí Indonésii na 3. místo na světě (obr. 6.8). Údržba závlahových systémů, budovaných dvě tisíciletí, vyžaduje vysoké pracovní náklady. Druhou potravinovou plodinou je *kukuřice*. Polovinu obdělávaných ploch zabírají technické plodiny. *Kaučukovník* se pěstuje na velkých plantážích, zejména na Sumatře a Jávě. Dynamicky se rozvíjí produkce *kávy* (3. místo), *kakaa* (2. místo), čaje a kvalitního *tabáku* (5. místo na světě), zejména na Jávě. Severní Sumatra se stále specializuje na pěstování pepře, Moluky produkují hřebíček. Pobřežní oblasti charakterizuje rozsáhlý *rybolov*,

objemem úlovků se Indonésie řadí dokonce na 2. místo na světě (2015).

Průmysl. Ze zpracovatelských odvětví dominuje *textilní průmysl*, silně orientovaný jak na domácí spotřebu, tak na výrobu oděvů či bot i pro zahraniční globálně působící firmy. V posledních letech narůstá vedle montáže i vlastní výroba dopravních prostředků (motocykly, auta, zemědělské a těžební stroje aj.) a levných domácích spotřebičů (licence Taiwan, Jižní Korea aj.).

Tab. 6.4 Produkce hlavních výrobků v Indonésii (1936–2015)

Výrobek	Jednotky	1936	1956	1970	1990	2015
černé uhlí	mil. t	.	.	.	8	450
měď	tis. t	.	.	15	100	400
rybolov	mil. t	.	1	1	3	15
obilí	mil. t	9	14	19	51	90
dřevo	mil. t	90	80	120	175	115

Zdroj: Anděl a Mareš 2001, Calendario atlante De Agostini 2016

Klíčovou roli hraje námořní doprava. Oceánské lodě přijímají moderní přístavy v Jakartě a Surabaji. V **exportu** dominuje uhlí, surová ropa a zkapalněný zemní plyn (25 % exportu). Indonésie má významné postavení ve světovém vývozu výrobků dřevozpracujícího průmyslu, přírodního kaučuku, cínu, palmového oleje. Produkce zpracovatelského průmyslu přesáhla polovinu hodnoty exportu. Dominuje vývoz textilních a oděvnických výrobků.

6.7.5 Regionální diference

Indonésie se vyznačuje velkou *proměnou a „mozaikovitostí“ územních struktur*, spjatou s geografickými faktory a s historicko-politickými a sociálně-ekonomickými diferenciacemi (povahy kulturní, sociální či ekonomické). Nejdůležitější částí státu je ostrov **Jáva**, kde na 7 % území žije 55 % obyvatel, tj. okolo 145 mil. v roce 2015. Oproti roku 1970 se počet obyvatel ostrova zdvojnásobil; v posledních letech se přírůstek obyvatel významně snížily a pohybují se okolo 1 % ročně. Jáva je vedoucím ekonomickým regionem a podílí se na tvorbě *HDP Indonésie 57 %*. Dominuje zpracovatelský průmysl. Na Jávě se hospodářsky využívá téměř veškeré vhodné území a ostrov je *hlavní obilnicí*. Rozvoj územních struktur je spjat s růstem měst, se vznikem nových průmyslových center ve velkých aglomeracích a s rozvojem dopravní a komunikační infrastruktury. V aglomeraci metropole *Jakarty* žije 30 mil. obyvatel (přes 20 % obyvatel celého ostrova) a je tak *2. největší aglomerací na světě* (po Tokiu). Ekonomika města je závislá na odvětví služeb, bankovní-

tví, obchodu a finančních služeb. Průmyslová výroba je zaměřena na elektroniku, automobilový a chemický průmysl.

Sumatra (25 % území, 20 % obyvatelstva) je ostrovem s nejvýznamnější *těžbou a exportem* (ropa, zemní plyn a černé uhlí). Na jihu Sumatry se nachází 50 % národních uhelných rezerv. Velké plochy pokrývají *lesy a plantáže*. Etnická struktura je velice pestrá; v muslimské majoritě žije 10 % křesťanů. Výrobu neželezných kovů, energetickou výstavbu či rozšiřování plantáží doprovází budování dopravní infrastruktury a postupná výstavba zpracovatelského průmyslu.

Kalimantan (28 % území, 5 % obyvatelstva), **Západní Nová Guinea**, nazývaná Indonésany také Papua (do roku 2002 Irian Jaya – Západní Irian) a **Sulawesi** jsou perspektivními surovinovými regiony se značně izolovanými sídly a hospodářskými středisky hlavně při pobřeží a v údolích řek. Jejich rozvoj závisí na průzkumu *surovinových zdrojů*, na rozšiřování plantážního zemědělství a na imigraci obyvatelstva z Jávy. **Moluky** mají převážně zemědělskou specializaci s „historickým“, tradičním zaměřením na *export koření*.

6.8 VIETNAM

6.8.1 Vymezení a přírodní poměry

Vietnam (Việt Nam, v oficiální podobě Socialistická republika Vietnam) je republika rozložená na východním pobřeží poloostrova Zádí Indie. Území státu je výrazně *úzké a protažené* od severu k jihu v délce přes 1 700 km a úzké (v nejužším místě kolem 50 km) o celkové rozloze (331 tis. km²). Na pevnině sousedí na severu s Čínou, na západě s dvěma nejméně vyspělými státy makroregionu, Laosem a Kambodžou. Se svým severním sousedem má Vietnam *spory o vymezení mořské hranice* v Jihočínském moři (týká se ovšem i Filipín), neboť se v této oblasti nacházejí využívaná i perspektivní podmořská naleziště ropy a plynu.

Přírodní podmínky země jsou poměrně přehledné, vedle úzké pobřežní nížiny se na severu objevují nížiny kolem řeky *Song Hong*, na níž leží hlavní město Hanoj. Na jihu se pobřežní nížina spojuje s nížinou v dolním toku a deltě největší řeky makroregionu – *Mekongu*. Na území Vietnamu představuje intenzivně využívaná delta a nížina Mekongu druhé jádro osídlení sjednoceného Vietnamu. Metropole Ho Či Minova Města leží v pobřežní nížině v blízkosti nejvýchodnějšího ramene delty Mekongu. Vietnam je ovšem poměrně *hornatým* státem (40 % rozlohy), na severu při hranicích s Čínou dosahují horské hřebeny i přes 3 000 m n. m. (Fan Si Pan 3 142 m), na západě je ohraničen vůči Laosu hřebeny *Annamského pohoří* (přes 2 000 m n. m.). Poloha mezi 8. a 23. rovnoběžkou zařazuje zemi do rovníkového pásu a tomu odpovídá převážně *tropické podnebí* se srážkami mezi 1 500–3 000 mm za rok a teplotami v rozsahu

15–30 °C. Časté jsou tropické lijáky, poměrně teplé a vlhké podnebí znepříjemňují časté tajfuny spojené s letním monsunem. Vegetační kryt byl v minulosti převážně *vždyzelený tropický les*, ve vyšších polohách se objevují opadavé lesy. V současnosti lesy pokrývají 48 % území, většina lesů je dlouhodobě likvidována ve snaze vyprodukovat dostatek potravin na orné půdě (21 %).

Geologické struktury Vietnamu jsou poměrně pestré a tomu odpovídá i **nerostné bohatství**. Sever země je surovinami bohatší, jsou zde naleziště *bauxitu, fosfátů* a také dnes velmi ceněných vzácných zemin. Země dále disponuje *zásobami ropy*, uhlí, železných i barevných rud. V jejich využití ovšem země zatím poněkud zaostává, ovšem jejich potenciál je velmi důležitý pro další rozvoj. Předpokladem je větší zapojení zahraničních investorů do otevírání ložisek těchto zdrojů a jejich zpracování závislé hodně na rozvoji energetiky státu.

6.8.2 Historické souvislosti

Dlouhá období bylo území dnešního Vietnamu ovlivňováno přímo nebo nepřímo Čínou. Čínská kultura se prosazovala především mezi vzdělanějším obyvatelstvem měst. Nadvláda byla ukončena v roce 938, poté byl Vietnam téměř tisíc let samostatným státem ovšem dál ovlivňovaný Čínou. Vietnam se postupně na úkor tamních etnik (Khmerové, Čampové) rozšířil až na jih poloostrova do delty řeky Mekong. Do území mířila expanze evropských mocností od 18. století, od poloviny 19. století se zde usadili *Francouzi* a od roku 1884 Francie ovládla celé území dnešního státu.

Za druhé světové války neudržela oslabená Francie svá území v Indočíně při expanzi Japonska. Od počátku 20. století se vystupňovaly snahy o *vymanění z koloniální závislosti*, po porážce Japonců se v zemi prosadili komunisté (Ho Či Min) a v letech 1945–1954 bojovali proti koloniální nadvládě. V roce 1954 byla v Paříži podepsána dohoda o rozdělení země na komunistický sever a demokratický jih. Tato dohoda však vzala brzy za své, neboť sever podnikal výpady na jih za pomoci Číny a SSSR. Vláda Jižního Vietnamu byla slabá a hrozilo její zhroutilí. USA vedené doktrínou boje proti „dominovému efektu“ (šíření komunismu v jihovýchodní Asii) se pokusily Jižnímu Vietnamu pomoci – tato pomoc se postupně rozrostla až na půlmilionovou armádu. Vietnamská válka v letech 1965–1973 byla *největším válečným konfliktem* od druhé světové války. Spojené státy ztratily nejen několik desítek tisíc padlých, ale zároveň se silně změnila vnitropolitická situace v USA, která sice nakonec vedla k odchodu amerických vojsk z Vietnamu (1973), ale válka trvala ještě další dva roky. Po dobytí celého Jižního Vietnamu vojsky Severu ze země *odešlo přes milion osob do zahraničí* (USA, Latinská Amerika aj.). Složitá národnostní a politické poměry v celé oblasti vedly poté k dalším válkám, neboť

vietnamská armáda vtrhla do Kambodže, ale s pozitivním efektem, protože tím ukončila tyranii Rudých Khmerů (1989). Jakmile došlo na globální úrovni ke ztrátě podpory ze SSSR a Číny (1989), *začala nová historie Vietnamu*, nadále vedeného komunisty, nicméně volnějším, méně rigidním režimem. Vietnam se *otevřel světu* a navázal diplomatické styky také s řadou zemí, s nimiž byl dlouho ve válečném stavu.

6.8.3 Obyvatelstvo a osídlení

Současný počet obyvatel Vietnamu dosahuje 92 milionů (*13. nejlidnatější země světa*) a rychle narůstá, neboť především na venkově převládají početné, mnohodětné a vícegenerační rodiny. Přírozený přírůstek se pohybuje okolo 1 % ročně, vysoký je podíl obyvatel do 25 let věku (53 %). Významná je *emigrace*, která v letech 2010–2015 dosáhla přes 200 tis. osob. Počet obyvatel Vietnamu byl velmi silně ovlivněn *osvobozenou válkou* proti Japoncům a Francouzům a také následnou válkou komunistického severu a demokratického jihu za účasti USA. Přímou ve válečných událostech zahynuly nejméně 2–3 mil. obyvatel (převážně civilistů), další desetitisíce osob žijí se zdravotním postižením, neboť ve válce proti Viet Congu (Severovietnamci podporovaná partyzánská armáda) byly použity USA a jihovietnamskou armádou chemické bojové látky s dopadem na biotu a zdraví obyvatelstva.

Průměrná hodnota *zalidnění* (275 obyvatel na km², což je asi nejvíce na světě mezi zeměmi s převahou venkovského obyvatelstva) není příliš reprezentativní. Existují zde totiž velké regionální rozdíly. Nejvyšší hodnota zalidnění je v deltě Rudé řeky na severu (téměř 1 tis. obyvatel na km²), nižší je v deltě Mekongu (asi 430 obyvatel na km²), zatímco v horských oblastech při hranicích je průměrná hodnota zalidnění nejnižší (asi 120 obyvatel na km²). *Národnostní struktura* obyvatelstva je v zemi v důsledku historického posunu těžiště vietnamského etnika ze severu k jihu poměrně pestrá. Dominují *Vietnamci* (85 %), kteří obsadili především nížiny a nižší polohy země. Ovládnutí území někdejšími obyvateli delty Mekongu ovlivnilo dnešní počet *Khmerů* ve Vietnamu (přes 1 milion). Při hranicích mezi někdejšími dvěma vietnamskými státy žije asi milion Čamů a další národnosti osídlily horské oblasti při hranicích s Čínou a Laosem. Některé rodiny (hlavně kmen Hmongů) produkují na malých skrytých polích drogy, i když v menší míře než v sousedním Laosu či nedaleké Barmě (Myanmaru). Tyto kmeny si zachovávají svoji identitu a odmítají snahy vietnamské vlády o přesídlení do nížin. Když vietnamská armáda obsadila Kambodžu a ukončila nadvládu Rudých Khmerů, vznikl válečný konflikt s Čínou a ze země odešlo nazpět do Číny asi půl milionu etnických Číňanů. V náboženství dominuje *buddhismus* (cca 60 %), 8 % obyvatel jsou křesťané a zbytek obyvatel je bez vyznání.

6.8.4 Hospodářství

Vietnamské hospodářství vykazuje v posledních letech pravidelný *roční nárůst kolem 6 %* (průměr z let 2010–2015), byl zaznamenán příliv *přímých zahraničních investic* v rekordním objemu 22,8 mld. USD a velmi nízká inflace na úrovni 0,6 %, která v minulosti byla silně rozkolísaná. Zůstává však velmi nízká hodnota HDP na obyvatele – okolo 6 tis. USD v roce 2016.

Hospodářství Vietnamu je dodnes založeno především na **zemědělství**, v němž pracuje asi 45 % ekonomicky aktivních obyvatel, převážně využívajících malé rodinné farmy založené na velkých objemech lidské práce. Klíčovou plodinou je *rýže*, která zabírá asi tři čtvrtiny obdělávané orné půdy (v její produkci je Vietnam na 5. místě v celosvětovém srovnání). V nižších polohách dává i dvě úrody ročně ještě prostřídané produkcí *zeleniny* (3. místo na světě). Tyto dvě plodiny tvoří základ obživy obyvatel. K nim je nutné přidat ještě kukuřici, maniok a *tropické ovoce*, které se spolu se zeleninou začalo uplatňovat také v exportu. Z hlediska hospodářského významu je důležitá produkce plantáží, především *kávy*, v níž země zaujímá druhé místo na světě za Brazílií, nebo *pepře* (1. místo). Významné pro export jsou i čaj, ořechy kešu, krevety a ryby (sladkovodní i mořské). Živočišná produkce je založená především na chovu *drůbeže* na malých farmách, masová produkce velkých výkrmů je v počátcích. Chov *vepřů* na maso a vodních buvolů (tah či mléko) je rozšířen spíše v zázemí měst.

Průmysl Vietnamu se v současnosti nachází v dynamickém rozvoji. Klíčová je tzv. *výrobní kooperace*, v rámci níž dostávají vietnamské továrny zakázky od velkých *textilních a oděvních* nadnárodních firem, jimž dodávají levné výrobky z důvodu velmi nízkých mzdových nákladů v zemi. Poměrně rychle se rozvinul průmysl *potravinářský*, částečně pracující i pro export (mrazírny, konzervárny). Intenzivní rozvoj průmyslu vyžaduje další *energetické zdroje* a pomalý rozvoj energetiky limituje celé hospodářství. Poměrně značné zásoby uhlí dávají šanci posílit produkci energie z vlastních zdrojů (zatím asi polovina elektřiny je dodávána z vodních elektráren, druhá z tepelných).

Určité problémy má Vietnam v **dopravních sítích**. Podobně jako v Číně byla tradiční společnost organizována výrazně lokálně, takže země postrádá významnější regionální a celostátní linie pozemní dopravy, a to i přesto, že byla vystavěna dálnice mezi oběma největšími jádrovými oblastmi Vietnamu. Významnou část dopravy zajišťuje *lodní doprava*, jak kaboutážní podle pobřeží, tak říční především na Mekongu a řekách Song Hong a Song Da na severu země.

6.8.5 Regionální diference

Regionální diference Vietnamu vychází do značné míry z přírodních podmínek země. Dlouhodobě se formovala **dvě jádrová území** v hlavních nížinách při obou velkých řekách. Na severu to byla metropole Hanoj a přístav Hai Phong. Na jihu v rozlehlé nížině delty Mekongu pak Saigon (po sloučení země pod komunistickou vládou přejmenovaným na Ho Či Minovo Město – Thanh Pho Ho Chi Minh, podle zakladatele komunistického Vietnamu a jeho prvního prezidenta). Jádrové oblasti, a to jak severní, tak jižní koncentrují velký populační potenciál, kde ovšem počet a kvalita bytů a služeb, stejně jako městské a příměstské dopravy nestačí rychle narůstajícím potřebám. **Hanoj** leží na Rudé řece (Song Hong) asi 100 km západně od pobřeží Tonkinského zálivu. V současné době je počet obyvatel v aglomeraci odhadován asi na 7 milionů. V roce 1883 se Hanoj stala *metropolí* francouzského protektorátu Tonkin, zahrnujícího zhruba dnešní severní Vietnam, v letech 1954–1976 bylo město hlavním městem Severního (komunistického) Vietnamu a od roku 1976 se stalo hlavním politickým centrem sjednocené Vietnamské socialistické republiky. V posledním čtvrtstoletí zažívá Hanoj silný populační i hospodářský rozvoj. Je zde *deset průmyslových zón* a převážně v nich se realizuje *téměř 10 % HDP země*. Z průmyslu vyniká produkce textilu, cementu, strojírenství, chemie, ale v posledním období i elektronika. Přes stavební rozvoj (stadiony, mosty, bytová i průmyslová zástavba) je dopravní situace až katastrofální a představuje klíčový problém pro rozvoj města. Město je intenzivně propojeno s přístavním městem Hai Phong lokalizovaným na severním rameni delty řeky Song Hong.

Ho Či Minovo Město (uváděné někdy jako HCM City, dříve Saigon) je nejvýznamnějším jádrem osídlení i hospodářství Vietnamu, v těsné blízkosti hustě zalidněné *delty Mekongu*. V roce 1862 se přilehlá oblast stala francouzskou kolonií a vlastní město poté centrem tzv. Kočičiny. V roce 1955 bylo prohlášeno hlavním městem Jižního Vietnamu, po sjednocení v roce 1975 bylo přejmenováno na Ho Či Minovo Město. Na konci vietnamské války ze Saigonu emigrovalo přes milion uprchlíků obávajících se brutální čistky pod vládou komunistů. V současné době je město hlavním rozvojovým jádrem země s rozsáhlým přístavem, širokou škálou průmyslu a vyspělými službami orientovaným na obchod, *bankovníctví* a *počítačové technologie*. Počet obyvatel neustále roste a v roce 2015 měla aglomerace asi 8 milionů obyvatel.

Hue (cca 300 tis. obyvatel) bylo historickým centrem království Vietnam na mořském břehu uprostřed země s řadou krásných paláců, parků a s členitým pobřežím Jihočínského moře. Bylo jeden a půl století (do 1945) sídelním městem poslední královské dynastie Nguyen. V době francouzské kolonizace bylo Hue hlavním městem Annamu, jedné z částí tehdejší Francouzské Indočíny.

6.9 FILIPÍNY

6.9.1 Vymezení a přírodní poměry

Filipíny jsou ostrovním státem rozkládajícím se na 7 107 ostrovech na ploše 300 tis. km² v délce od severu k jihu 1,7 tis. km. Z východu je lemuje Filipínské, ze západu Jihočínské a z jihu Celebeské moře. Nacházejí se na severozápadním okraji *Pacifického ohnivého kruhu* a jsou tak častým místem seismické a vulkanické aktivity. Poslední velká zemětřesení proběhla v roce 1990 a 2013 (7,2 stupně). Většina hornatých ostrovů je *vulkanického původu* a jsou pokryty tropickým lesním pralesem. Největší ostrov Luzon je prostoupen pohorím Cordillera Central (2 900 m n. m.); nejvyšší hora země sopka Apo (2 954 m n. m.) se tyčí na druhém největším ostrově Mindanao.

Podnebí je tropické monzunové, průměrná roční teplota se pohybuje kolem 26,5 °C. Velké nebezpečí představují tajfuny, které jsou zde poměrně časté, a záplavy. Třetinu rozlohy zaujímají původní lesy; ve vyšších oblastech převládají borové lesy, na pobřeží rostou mangrovky. **Nerostné bohatství** je poměrně velké; odhaduje se, že Filipíny mají po jižní Africe *největší zásoby zlata*. Bohaté jsou i zásoby mědi, niklu, chromu a zinku. *Geotermální energie* je produktem vulkanické aktivity a na Filipínách je intenzivně využívána; země je druhým největším producentem geotermální energie za USA a podílí se 18 % na výrobě elektrické energie.

6.9.2 Historické souvislosti

Ostrov objevil v roce 1521 při své cestě kolem světa Fernão de Magalhães (který zde také zahynul) a od konce 16. století byly *španělskou kolonií*. Po španělsko-americké válce v roce 1898 a po americké invazi se Filipíny staly kolonií Spojených států amerických. Roku 1934 jim byl udělen statut dominia (*Philippine Commonwealth*), tedy podobný status, jaký má dnešní Portoriko. Na začátku druhé světové války byly Filipíny obsazeny Japonci, kteří zde zřídili loutkový stát. Krátce po válce získaly v roce 1946 *samostatnost*. V roce 1995 skončila dvaadvacetiletá občanská válka s místními muslimy na ostrově Mindanao a částí ostrova byla později přiznána autonomie.

6.9.3 Obyvatelstvo a osídlení

Filipíny mají přes 100 milionů obyvatel; jejich počet dynamicky roste zejména díky velmi vysoké *natalitě* (24 ‰), která je nejvyšší ze zemí Východní a Jihovýchodní Asie; ročně se populace zvyšuje o 1,6 % (roční průměr 2011–2015). Poměrně nízká je *střední délka života* dosahující 65 let pro muže a 72 let pro ženy. Po liberalizaci imigračních zákonů

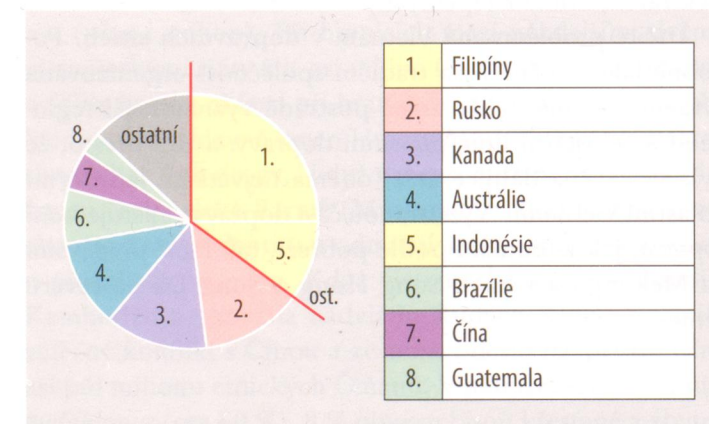
v USA se po roce 1965 několik milionů Filipínců přestěhovalo do Spojených států. V současné době je *emigrace* stále velmi vysoká, v letech 2011–2015 opustilo svoji vlast 700 tis. lidí. Odhady uvádějí, že přes 8 mil. Filipínců pracuje v cizině, odkud zasílají část mzdy svým rodinám a tak vylepšují i HDP země.

Co se **etnické struktury** týká, drtivou většinu populace ostrovů tvoří *Filipínci* (95 %), kteří však mluví jazyky malajsko-polynéské jazykové skupiny, nejpočetnější jsou Tagalogové 30 %, Cebuanové 15 % a Ilokanové 10 %. Údajně se na ostrovech hovoří okolo 100 jazyky. Čínská menšina, činná zejména v obchodu, tvoří 1 % populace. Úředním jazykem je *filipínština*, užívá se však i španělština a stále více angličtina; společnost se v posledních letech výrazně amerikanizuje.

V oblasti náboženství mají dominantní postavení křesťanské církve. K římskokatolické církvi se v současnosti hlásí 80 % Filipínců; 12 % obyvatel jsou věřící dalších křesťanských církví. *Muslimští Morové* obývají především oblasti na jihu země a celkem tvoří 5 % obyvatel země. Pozitivem je jako ve většině křesťanských zemí *vysoká gramotnost*. Stále ještě žije více obyvatel na *venkově* (55 %), i když se urbanizace poměrně dynamicky zvyšuje, zejména v zázemí hlavního města *Manily*, kde v metropolitním areálu žije již přes 25 mil. obyvatel.

6.9.4 Hospodářství

Hrubý domácí produkt řadí filipínskou ekonomiku na 33. místo na světě (v roce 2015), a přestože se vyznačuje pozoruhodným růstem HDP (6 % ročně v letech 2011–2015), je HDP na jednoho obyvatele ve srovnání např. s Malajsií čtyřikrát nižší. *Pro růst ekonomiky* jsou relativně dobré předpoklady, ať se jedná o potenciál *přírodní* (suroviny), *rekreační* (krajina a rekreační vybavenost) či *pracovní* (levná a spolehlivá pracovní síla). Přes růst ekonomiky stále přetř-

Obr. 6.10 Největší producenti niklu (2015)

vávají zásadní problémy, které souvisí zejména se zvyšující se polarizací příjmů rodin a jednotlivých regionů, s korupcí a s nízkými investicemi k zajištění budoucího růstu.

Nerostné bohatství je poměrně bohaté. Nachází se zde naleziště rud mědi, zinku, olova, manganu, chromu a zlata. Světový význam má zatím však pouze těžba *niklu*, jejímž objemem se země řadí na 1. místo (25 % světové produkce) – (obr. 6.10). Byla objevena také ložiska ropy a černého uhlí. Filipíny patří mezi *nově industrializované země*, které přecházejí z dominující role zemědělství k ekonomice s větším důrazem na služby a zpracovatelský průmysl. Zemědělský sektor zaměstnává 30 % ekonomicky aktivních obyvatel a tvoří 15 % HDP, u průmyslu jsou tyto ukazatele 15 %, resp. 30 % HDP a u služeb 55 % jak pro pracovníky, tak pro HDP. V **průmyslu** donedávna převládala tradiční odvětví průmyslu (potravinářský, textilní a dřevařský). Od osmdesátých let 20. století začíná na významu nabývat *strojírenství* (výroba videorekordérů, televizorů a radiomagnetofonů) a montáž automobilů.

Zemědělství. Zemědělská půda zaujímá asi 35 % území státu; nejvýznamnější plodinou je *kokosová palma*, z níž se vyrábí kopra, v jejíž produkci zaujímají Filipíny 1. místo na světě. Důležitou exportní položku představují *ananas*, banány, cukrová třtina, kakao, kaučukovník, káva, mango a tabák. Důležitý zůstává *rybolov*.

Dopravní infrastruktura je relativně málo rozvinutá, což je částečně způsobeno hornatým terénem, ale také trvale nízkými investicemi do infrastruktury (asi 3 % v roce 2015). Mezi nejvýznamnější **exportní komodity** patří *polovodiče a elektronické výrobky* (30 %), *dopravní prostředky* (15 %), *oděvy* (15 %) a výše uvedené zemědělské produkty (15 %). Hlavními obchodními partnery jsou USA (40 %), Japonsko (20 %), Čína, Jižní Korea a Nizozemsko. Dynamicky se rozvíjí **cestovní ruch**, který se podílí na tvorbě HDP 7 %; ročně přijíždí okolo 2,5 mil. návštěvníků (2015), nejvíce z Japonska, Jižní Koreje a z Číny. Turisté zde obdivují starou koloniální architekturu, rýžové terasy (staré pry i 2 tis. let)

a krásnou přírodu (např. Národní park korálového útesu Tubbataha).

6.9.5 Regionální diference

Regionální rozvoj je nerovnoměrný, přičemž Luzon a metropole Manila získávají většinu investic a mají největší dynamiku růstu, a to většinou na úkor ostatních regionů. Tento stav je dlouhodobý i přes snahu vlády k podpoře investic i v jiných oblastech státu.

Luzon je největší ostrov na Filipínách a 15. největší na světě, nacházející se v severní části souostroví. Je *ekonomickým a politickým centrem* státu, domovem pro 53 mil. obyvatel (tj. 53 % obyvatel Filipín v roce 2015) a čtvrtým nejlidnatějším ostrovem na světě (po Jávě, Honšú a Velké Británii). *Metropolitní areál Manily* a dva nejbližší regiony Calabarzon a Střední Luzon na rozloze 40 tis. km² soustřeďuje 40 mil. obyvatel (tj. 40 % obyvatel celého státu) při extrémní hustotě zalidnění ve výši 1 tis. obyvatel na km². Ekonomika ostrova je soustředěna do metropolitního areálu Manila, kde sídlí místní a zahraniční firmy, obchod, finance, média, výzkum a vzdělávací instituce. Metropolitní areál se podílí 38 % na tvorbě HDP celých Filipín. V ostatních oblastech ostrova převládá produkce plodin, jako je rýže, banány, ananas a káva. Významný je rybolov a rozvíjí se cestovní ruch.

Mindanao je druhý největší ostrov ležící na opačné, jižní části Filipín; na rozloze 95 tis. km² zde žije 22 mil. obyvatel. Jedná se o oblast výrazně chudší; obyvatelé pracují převážně v zemědělství – kokosové ořechy, banány, ananas, kaučukovník, těžba dřeva. Velké napětí způsobuje islámská menšina, čítající 20 % obyvatel ostrova. V roce 2012 zde byla v jedné části ostrova zřízena autonomní oblast s vlastní vládou v hlavním městě Cotabato City. Autonomní oblast má rozlohu 13 tis. km² a žijí zde necelé 4 mil. obyvatel. Jedná se o jednu z nejméně rozvinutých částí země, kde HDP na obyvatele je o 75 % nižší, než je celostátní průměr.